

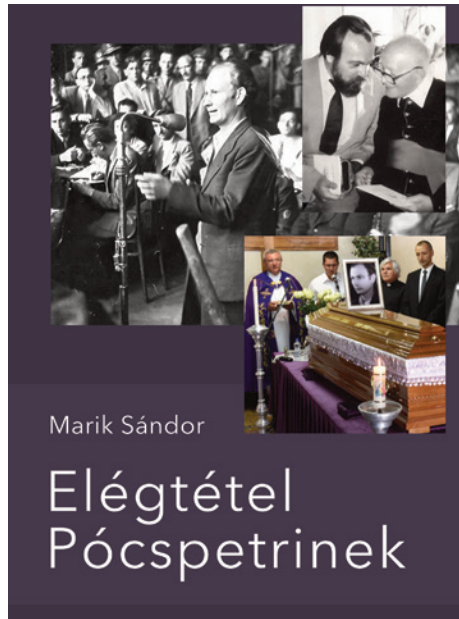
Pócspetri évtizedei a nemzetpolitikai emlékezet zaklatott útján

Marik Sándor könyvéről

Mint a legtöbb magyar falu, Pócspetri is élte a maga zárt, jobbára befelé figyelő életét évszázadokosan keresztül, tudomásul véve, hogy Máriapócs, a szomszéd búcsújáró község elvonja tőle a maradék figyelmet is, azaz megmaradt volna a lokális érdeklődés szerény körében, mígnem 1948 nyarán mégis „felkerült a térképre”, feléje fordult az országos érdeklődés. Aligha akadt viszont e kis szabolcsi településen egyetlen ember is, aki örömmel vette volna a megváltozott helyzetet. A médiaérdeklődés olyan epitheton ornanst ragasztott rájuk, amely sötét árnyként lebegett a fejük felett, lényegében a rendszerváltásig. Pócspetri lett „a rendőrgyilkos falu”, és hordta kényszerűen a megnevezéssel járó szégyent. Ez akkor is nyomasztó teherként nehezedett volna az ott élők lelkére, ha nem tudják, az elmarasztaló minősítés meghamisítja az igazságot, hazug módon bélyegzi meg őket.

A rájuk kent mocsok letisztításának folyamata az 1980-as évek elején kezdődött, s mára, 2022 őszére Marik Sándor *Elégtétel Pócspetrinek* című könyve megjelenésével tekinthető befejezettnek. A kollektív megbélyegzés, ami egyébként mindig igazságtalan nemcsak jogi, hanem erkölcsi értelemben is, ezúttal immár a történelem szemétkosarába dobható, és Pócspetri emelt fővel ápolhatja múltjának emlékeit.

Mivel az eset historikus szempontból nem egyedi, hanem modellértékűen nyi-

tánya sok hasonlónak, és az időtávlat miatt az újabb nemzedékek előtt jószerivel ismeretlen, érdemes ezt a kálváriajárást történelmi reflektorfénybe helyezni, miként ezt Marik Sándor könyve is teszi, bár erre a recenzió műfaja csak korlátozottan válik alkalmassá. Ám, aki homo politicusként tud viszonyulni a megidézett múlthoz, és megtalálja benne honpolgárként a személyes érdekelttségét, annak az említett kötet a részletekbe menő múltfeltárással komoly élményt kínál.

Vissza kell lépünk a történelmi időben olyan messzire, ahová ma már a személyes emlékezet nem ér el! 1948 első felében még az úgynevezett koalíciós

időket élte az ország, de 1947-ben lezajlott már a kékcédulás választás, amely jogtalan előnyökhöz juttatta a kommunista pártot, s azzal, hogy Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter 1948. május 15-iki sajtókonferenciáján bejelentette az egyházi iskolák államosítását (ami 6505 intézményt érintett), egyértelművé vált, hogy a kormány szovjet kottából vezényli a muzsikát. Az országos felháborodás elérte Pócspetrit is, ahol június 3-án felgyorsultak az események: Asztalos János plébános litánia keretében beszélt a híveknek az iskolájukat fenyegető veszélyről, utána a helyi hatóság tartott gyűlést a községházán, és kint, az épület előtt egyre nőtt az elégedetlen tömeg, amelyet két rendőr igyekezett mérsékleltre inteni.

Ám este tíz körül, a sötétségben, a növekvő indulatok közepette eldőrdült először egy riasztólövés, majd ugyanez a fegyver ismét elsült, és ennek következtében az egyik rendőr meghalt. Ahogy 1990-ben, az első perújítás során végérvényesen tisztázódott, nem gyilkosság történt, hanem véletlen baleset a dulakodás következtében, de a kommunista hatalomnak kapóra jött az eset, amellyel igazolhatóan látszott az a hamis koncepció, hogy a reakciós klérus az általa megtevesztett tömeget gyilkosságra is rá tudja venni. A hamis vádat koncepció per keretében érvényesítették, és széles sajtónyilvánosság keretében a közvéleménnyel elhitették. A plébánost felbujtóként, Királyfalvi Miklós tisztviselőt rendőrgyilkosságért a június 10-én kezdődött perben a rögtönítélő bíróság már másnap halálra ítélte, és ezt Királyfalvin két órán belül végre is hajtották, Asztalos ítéletét pedig a kegyelmi tanács életfogytig tartó fegyházra módosította. Minden döntés, merthogy további vádlottak is voltak, hihetetlen

gyorsasággal született, és a perbe fogottak bűnösnek vallották magukat, ám mint később kiderült, mindenki kemény testi kényszer hatására tette ezt.

Marik Sándor kötete a Pócspetriben lezajlott események közelgő 75. évfordulója alkalmából jelent meg. A kollofon tanúsága szerint ő válogatta a kötet dokumentumait (ezek közé helyezve – nagyon is indokolt módon – a témában megjelent korábbi publicisztikáit, mindenekelőtt a *Kelet-Magyarországban*, 1989 szeptemberében megjelent cikksorozatát, amely tovább korbácsolta azt a hullámverést, amelyet Ember Judit ebben az időben engedélyezett *Pócspetri* című filmje keltett), a szerkesztés munkáját pedig Kovács Dénes végezte. A kiadvány bevezetőjét író Marik ajánlásában két lényeges megállapítást tesz: részint azt, hogy az *Elégtétel Pócspetrinek* „műfaji keretbe nem illeszthető szabálytalan kötet”, másrészt azt, hogy „alighanem még mindig nem teljes” (13. old.).

Az elsőt látszólag igazolja a rendkívül széles merítésből származó eklektikus szöveganyag. Miket is tartalmaz ez az *antológia*? Az esetet és folyamányait tükröző publicisztikai írásokat, továbbá rendkívül gazdag jogi dokumentációt (vádiratokat és ítéleteket indoklásaikkal együtt, ügyvédi indítványt, perjegyzőkönyveket), leveleket és feljegyzéseket jogászok és politikusok tollából, interjúkat, kegyeleti tanúságtételt és protokolláris tisztelgést, és akkor még nem szóltunk a gazdag fényképanyagról. A kötetben a tények ismertetése kerül előtérbe a kommentárok és a történelmi elemzés háttérbe szorításával. *Emlékönyv* tehát, azaz mégiscsak minősíthető műfajilag!

Minden közreadott tényanyag ismert volt már korábról is szűkebb vagy tágabb körben, de megismétlésük nem

von le semmit a kötet értékéből, mert itt együtt, az aprólékos pontossággal követhető tények láncolatából világosan és egyértelműen rajzolódik ki egy korszak képe és az érlelődő kommunista hatalom, illetve ideológia mérhetetlen aljassága, embertelensége.

A dokumentumok sorjázása óhatatlanul vezet bizonyos fajta ismétlődéshez, átfedésekhez. Ezt nem elmarasztalólag említjük, mert ez esetben a mozaikszerű szerkesztés, amelyben a részekből az egymás mellé illesztés révén maradék nélkül rajzolódik ki a teljes kép, egyszerűen megoldhatatlan. Maradva a képzőművészeti allúzióknál, a kötet érvényes állapotrajza al secco módon, a képsíkok egymásra rétegződése, egymásba csúsztatása révén bontakozik ki. (Ha a szerkesztést valamiben mégis el lehet marasztalni, az néhány olyan szöveg beillesztése a kötetbe, amely az ügy érdemében új információt nem tartalmaz, pusztán a „politikai hasznélvezet” jegyében született.)

Ami pedig a bevezető másik megállapítását illeti, hogy tudniillik nem teljes a kötet anyaga, az valóban igaz. De nem is lehet a téma következtében teljes, sőt: nem is kell teljesnek lennie. A teljesség kérdése csak abban a vonatkozásban vehető fel, hogy szerepel-e benne minden, relevanciával rendelkező szöveg. Erre viszont csak igennel válaszolhatunk.

Álljon itt még két megjegyzés az *Elégtétel Pócspetrinek* szövegvilága kapcsán! Abban a megtisztító, tisztázó folyamatban, amely lényeges tényeit illetően befejeződött az 1993-as, második perújítás nyomán született ítélettel, elévülhetetlen, döntő érdeme van Ember Judit filmrendezőnek, aki a már-már feledésre ítélt esetnek először eredt a nyomába, még akkor, amikor az személyes kockázatvállalással járt. Erre 1982-ben került sor. Többször járt az 1948-as események

színhelyén, és megszólaltatta a még elérhető szemtanúkat, majd a mostoha körülmények közepette született felvételekből elkészítette a sokáig tilalmi listán szereplő *Pócspetri* című dokumentumfilmjét. Alkotása csak 1989-ben kerülhetett a mozikba (bár zártkörű vetítéseken itt-ott elérhető volt korábban is), és abban az évben kötetformában is megjelent a film dialóglistája. Több helyen szó esik a kötetben a rendezőnőről, de jelentősége mintha nem hangsúlyozódna eléggé.

Komoly mulasztást követnénk el, ha nem mutatnánk rá dr. Helmeczy László ügyvéd meghatározó szerepére a tisztázás jogi procedurájában. Ezt a kötet egyébként megfelelőképpen hangsúlyozza. Főlényes szakértelme nélkül aligha lehetett volna eljutni az igazság maradéktalan érvényesítéséig. E sorok írója nem járta a jogtudomány világában, de biztos abban, hogy az a perújítási indítvány, amit Helmeczy László 1990. január 10-én nyújtott be a Fővárosi Bírósághoz (a kötetben: 178–188. old.), bravúros jogi teljesítmény.

Elégtétel Pócspetrinek – így szól a kötet címe! De vajon *elég-e*, ami történt a jóvátétel érdekében? Az utókor, bár jókora késéssel, megtett mindent, amit tehetett, és jogi vonatkozásban ez maradéktalanul sikerült is, de amit az ÁVO-s katonák kegyetlenkedése és a hatalom kíméletlensége az emberszívekben, egy faluközösség megalázásában okozott, arra nincs és nem is lehet elégtétel.

MARIK SÁNDOR: *Elégtétel Pócspetrinek*. 2. bőv. kiad. Nyíregyháza, 2022. Pócspetri Község Önkormányzata megbízásából, a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával a Feliciter Kiadó Kft. 272 p.

HAMAR PÉTER